

"מפרי הארץ"

"פרשת ואתחנן"

"וידעת היום והשבת אל לבבך כי ה' הוא האלהים בעמים ממעל ועל הארץ"

מתנות אין עוד"

אור החיים: וידעת היום. צריך לדעת מה ידיעת יום מימים מה ישיב אל לבו, ואולי שנתכוון להערות הצריכי להכניע היצר השוכן בלב האדם.

א' על דרך אומרם ז"ל (ברכות ה' א) אם פגע בך מנוול זה וכו' ואם לאו יזכור לו יום המיתה ובזה יהיה נכנע לבבו, והוא אומר וידעת יתן בדעתו היום הידוע שהוא יום המיתה ובזה והשבות אל לבבך להשיבו אל דרך הטוב הישר, ודקדק לומר לבבך ל' רבים לרמז לב' יצרים יצר הטוב ויצר הרע.

ב' על דרך אומרם ז"ל (סוכה נ"ב א) שלעתיד לבא יביא הקדוש ברוך הוא את השטן ושוחטו לעיני כל ישראל, וצוה משה שיתן האדם בידעתו היום ההוא הגדול שבו ישלף ה' חרבו וישחט ס"מ הרשע ובזה ישיב אל לבבו לדרך הישר כי יכנע השטן לפניו. ג' עוד יראה שיזכור לו היום הגדול שהוא יום הדין מה יעשה כי יקום אל וכו' יפקוד מה ישיבנו וכמה תגדל חרפתו לפני קהל ועדה עליונים ותחתונים ובזה והשבות וגו'.

ו' על דרך אומרם ז"ל בספר הזוהר (ח"ג קעח א) וז"ל מאן אינון מארי חושבנא אינון דבכל לילה עבדין חושבנא בנפשייהו במה דעבדין בההוא יומא ומתקנין ארחייהו וכו' ע"כ, והנה אם האדם עושה כדבר הזה דבר יום ביומו ירגיש במעשיו הרעים וישוב על השגגות ויתודה על העבר, וזולת זה לצד מיעוט הרגשתו בהם יתמיד עשות כהם וגדולים מהם וגם כי ישוב לא יזכור את אשר עברוהו להתוודות עליהם, ולזה צוה משה במאמר וידעת היום פירוש שבכל יום ידע מעשהו של אותו יום והוא דרך מארי דחושבנא ובזה והשבות אל לבבך שלא יתמיד בהם ואין צריך לומר שלא יוסיף להרע.

י' יתבאר על דרך אומרם ז"ל (שמו"ר פ' כ"ה) שקול שבת כנגד כל התורה כולה, והנה לפי שיבא היצר ויאמר לאדם מה כחך כי תיחל לקיים כל התורה כלה שהיא שלימות האדם, ומה גם אדם שעברוהו רעות רבות ירחיקה היצר מה תוכל לתקן את אשר פעלו ידך מהרעות, לזה אמר משה וידעת היום אותו שכתוב בו היום שהוא השבת דכתיב (שמות ט"ז כ"ה) כי שבת היום תן דעתך עליו ובו תשיב אל לבבך כי הוא שקול כנגד כל התורה, וזה יועיל לסתור ב' טענות בין לתקן מה שעברוהו מהמרדים בין להשלמת הנפש, שעל ידי שמירתו הרי הוא כאלו קיים תרי"ג מצות.

העמק דבר: וידעת היום וגו'. אחר שהראת לדעת בשעת מ"ת וי"מ וביאה לארץ, הנני מזהירך היום שגם עתה תדע במחשבתך החקירה, וגם והשבת אל לבבך. שהרי אי אפשר לחקור בכל יום, על כן מחקירה דכעת תשיב אל לבבך להאמין שהחקירה של היום היתה צודקת ואין להסתפק עוד. כי ה' הוא האלהים וגו'. פי' ה' שהוציאך מארץ מצרים והביאך לא"י הוא המנהיג לעד לא אחר לא בשמים ולא בארץ.

ערבי נחל: (בראשית) והוא, כי אמר הכתוב (דברים ד, טל) וידעת היום כו' בשמים ממעל ועל הארץ מתחת אין עוד, לא אמר אין עוד אחר, שיהיה הביאור שאין עוד אלהים, אבל אמר אין עוד, לומר שאין שום מציאות כלל בעולם בלעדו, וכל הנבראים שאנו רואין ויודעים אינם נמצאים כלל, כי אילו יצויר ח"ו הפסק השגחתו והשפעתו רגע כמימרא היה הכל בטל, רק שית"ש המציא כל המציאות שיהיו כמו כלים שיכנס בתוכם נצוצי זיהרורי נועם קדושתו, וכביכול הוא שוכן בתוכם ומשפיע קדושתו וחיותו בהם בכל רגע, ועי"ז הם נמצאים, ולולי זה אינם נמצאים כלל, הרי שאין מציאות בעולם רק מציאות ה' בלבד, ולז"א אין עוד, וק"ל.

אגרא דפרקא: (אות רכ"ח) וידעת היום והשבות אל לבבך כי הו"ה הוא האלקים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, דהיינו שמחוייבים אנחנו להאמין כי הו"ה הוא האלקים, הו"ה הוא השגחה עליונה המהווה כל הויות ומשדדס כרצונו, הוא האלקי"ם, היינו בהנהגת הטבע שגם בהנהגת הטבע מלובש הנהגת הו"ה בהשגחה נפלאה כפי מעשי בני אדם ואין שום דבר נעשה בטבע בזולת השגחה, וחלילה להאמין כי עזב י"י את הארץ המוגשמת הלז, רק כמו שהשגחתו יתברך הוא בעליונים בשמים ממעל, כן הוא השגחה פרטיות בארץ מתחת.

"מפרי הארץ"

הלכה

ה' האם מותר להכין אוכל לכבוד שבת בת"ב?

תשובה: אחרי חצות מותר באופן שלא יהיה היסח הדעת. (עיין בסימן תקנ"ט)

ו' האם מעוברת ומניקה צמה בתשעה באב?

תשובה: צמה ואם יש חולשה או צורך מיוחד יעשה שאלת חכם. (עיין בסימן תקנ"ד)

ז' האם חולה שאין בו סכנה צם בת"ב?

תשובה: לא צם. (עיין בסימן תקנ"ד)

ח' האם מותר למסור שיעור בדברים המותרים ללמוד?

תשובה: נראה במג"א שאסור אא"כ מתעסקים בעניני החורבן. (עיין בסימן תקנ"ד)

אורוז זויים

א' האם מותר במוצאי ת"ב לאכול בשר ויין?

תשובה: אסור לאשכנזים עד חצות לספרדים עד השקיעה של י' באב. (עיין בסימן תקנ"ח)

ב' האם בסעודת מצוה?

תשובה: מותר. (עיין בסימן תקנ"ח)

ג' האם מותר לכבס בשנה זו?

תשובה: לכבוד שבת מותר ויש שהתירו לגמרי. (עיין בסימן תקנ"ח)

ד' האם מותר להסתפר בשנה זו?

תשובה: לכבוד שבת מותר. (עיין בסימן תקנ"ח)

כל הקורא קריאת שמע בלא ציצית ותפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו

דף על הדף: (ברכות י"ד:) כתב רבינו החפץ חיים זצ"ל בספרו שמירת הלשון - (חתימת הספר פרק ב) להוכיח מגמ' זו, דמבואר דהקורא ק"ש בלי תפילין דהיינו, שאומר "וקשרתם" והוא אינו קושר, ואף שבדעתו לקשור אחר כך, אינו מועיל לזה, כיון שאינו קושר תיכף, ולכאורה פשוט לפי"ז, **דהוא הדין כשאומר "ואהבת את ה' אלקיך" וגו', שצריך להכניס אהבת הי"ת בלבנו**, והיינו כמוש"כ בחובת הלבבות (שער אהבת ה' פ"ג), שיתבונן בגדולת הבורא ורוממותו [שהוא מחיה כל העולמות], ובהפוך - קטנות ערך נפשו וזעירותו וזולתו, ואח"כ יכיר רוב טוב הבורא עליו בהתמדת טובותיו מיום היותו על הארץ, לא לפי מעשיו, ומסתיר עונותיו מבני אדם, ומאריך לו, וע"ש עוד שכתב, **דאם קשה לו לכוון כל זה בעת קר"ש, יראה להתבונן בכ"ז עכ"פ פעם אחת ביום**, וטוב להתבונן בה אחר התפלה קודם שיכנס לביתו לאכול, ודומיא שאר מצות המוטלות על האדם כגון תפילין או לולב ומיניו בחג הסוכות דאינו אוכל קודם שמקיימן כמבואר בסי' תרנ"ב (ס"ב).

ברית שלום: ועם דברינו אלה יובן גמרא (ברכות יד, ב) כל הקורא קריאת שמע בלא ציצית ותפילין כאילו מעיד עדות שקר בעצמו, דהנה כבר אמרנו דציצית הם חותם של המלך הקדוש ברוך הוא, והוא אות ליציאת מצרים, שנראה על ידי התכלת שהוא חותם של זהב, שאז נראה הרקיע בטהרתו, מה שלא היה כן קודם שנגאלו ממצרים, והנה מצינו שגם התפילין נקראים חותם, כדכתיב (בראשית לח, יח) חותמך ופתילך, וחותמך היינו תפילין (ראה יערות דבש ח"ב ד"ב; וכע"ז שהש"ר ח, ה), ואיתא בברכות (ירושלמי פ"ג ה"ג) **עבד פטור מקריאת שמע, דכתיב (דברים ו, ד) שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה שיש לו אדון אחר, ואם כן לפי זה כשאדם קרא קריאת שמע, להראות שאין לו אדון אחר רק הקדוש ברוך הוא, גם כן הוא מהכרח לשאת החותם של הקדוש ברוך הוא, והם הציצית והתפילין, מה שאין כן אם אין עליו ציצית ותפילין, אז מראה בעצמו שאינו נושא חותם המלך, מפני שיש לו ח"ו אדון אחר, אם כן מעיד עדות שקר בעצמו בזה שקורא קריאת שמע וזהו כוון האמיתי בדברי הגמרא הנ"ל, ודוק כי ברור הוא ונכון מאד**

"מפרי הארץ"

סיבון ז"ו \ ז"ז \ ז"ח

בעניין: דין עניית הקדיש על ידי הקהל \ דין ברכו וענייתו \ דיני ק"ש וברכותיה

א: למה אין נ"מ לכתחילה ממחלוקת מג"א וגר"א בענין שעות היום?

תשובה: כי כתחילה אסור להתאחר עד אותו הזמן.

ז: מה היא מעלת ותיקין, ומה שכרו, והרגיל בזה האם ימתין לציבור והאם ימתין לתפילין?

תשובה: שקוראים ק"ש מעט קודם הנץ וסומכים התפילה מיד לנץ החמה ומובטח לו שהוא בן עולם הבא ולא יוזק כל אותו היום – ולא ימתין לציבור ולתפילין.

ח: באיזה אופן יוצא בדיעבד כשקרא בעלות השחר?

תשובה: באקראי בעלמא כגון פעם אחת בחודש.

ט: האם יש אופן שיוצא י"ח ק"ש של ערבית ושל שחרית באותו זמן?

תשובה: י"א שאם היה אנוס וקרא ק"ש של ערבית אחר נץ החמה ויצא בה של ערבית לא יכול לקרא אז ק"ש של שחרית אפילו כשאנוס לצאת לדרך ויש חולקים.

י: האם יש תשלומין לק"ש של שחרית בזמן ערבית?

תשובה: יש אומרים שיש תשלומים (פי' שיש דין להשלים כמו בתפילה אבל לא יוצאים בזה ידי מצוות ק"ש) ויש חולקים וכך הכריעו הגר"א והברכי יוסף.

א: מה נאמר על העונה איש"ר בכל כחו, מה פירוש בכל כחו, ומה העונשים שהוזכרו על המדברים באמצע קדיש, האם מותר להרהר בד"ת בזמן הקדיש?

תשובה: קורעים לו גזר דינו – בכל כוונתו בלב ונפש – אלפי גמלים טעונים אף וחמה לאלו המדברים- אסור להרהר.

ב: האם צריך לומר 'רבא מברך' בנשימה אחת, האם יש לסמוך אמן ליהא שמיה רבא או שיפסיק?

תשובה: לא צריך בנשימה אחת – ויפסיק בין אמן ליהא שמיה.

ג: למה יש לענות על הקדיש בקול רם?

תשובה: שעי"ז מתעורר הכוונה וע"י כ"ז מתבטלים גזירות קשות.

ד: בשעה שאומר הש"ץ ברכו האם מותר לדבר או לומר פסוקים?

תשובה: אסור אפי' לומר פסוקים (אלא אם מאריך בניגון).

ה: אם לא היו עשרה ששמעו ברכו מהש"ץ האם יענו המקצת ששמעו?

תשובה: אם לא שמעו ממנו ט' אנשים אסור לענות.

"מפרי הארץ"

"מבית הוועד" מהרב אפרים וולף שליט"א

הקדמה: **בדיני רחיצה יש כמה דרגות של איסור** איסור של ת"ב עצמו, איסור של ערב ת"ב, שבזה נחלקו הראשונים, איסור בשבוע שחל בו, דהוא מנהג גם לדעת השו"ע, ועוד החמירו הראשונים וכך נהגו בני אשכנז לאסור רחיצה מר"ח.

יש איסור של רחיצה בת"ב עצמו. מקור הדברים, תלמוד בבלי מסכת תענית דף ל'. תנו רבנן: כל מצות הנוהגות באלו הנוהגות בתשעה באב: איסור באכילה ובשתיה, ובסיכה ובנעילת הסנדל, ובתשמיש המטה ומבואר בגמ' פסחים נד: וכך נפסק להלכה שאסור אפילו להושיט אצבעו במים.

ערב ת"ב אחרי חצות יש מחלוקת ראשונים לגבי ערב ת"ב אם יש איסור רחיצה נוסף. [רמב"ן ורא"ש]

טור אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנ"ג: מח' רמב"ן ורא"ש כתב שהתחיל לאכול סעודה המפסקת מו' שעות ולמעלה אסור לרחוץ ולסוך כמו בט"ב עצמו וטעמא משום כיון שהתחיל באכילת אסור לרחוץ, אף על גב דאכתי לא עייל ט"ב דהנאה דסיכה ורחיצה הנאה שלאחר שעה היא ונראה כרוחץ לצורך ט"ב אבל נעילת סנדל ושאר אבילות אין נוהגין עד שתתשך וכ"א הרא"ש ז"ל דבר תימה הוא שהיה מותר לאכול ולשתות ויהא אסור לרחוץ ולסוך.

ביאור דבריהם מבואר בדבריו שאמנם מותר לאכול ומותר נעילת הסנדל, אבל סיכה ורחיצה שהיא הנאה שלאחר זמן היא אסורה. ולא קבעו בזה זמן איסור אלא דסעודה מפסקת שזמנה לאחר חצות היא הקובעת בזה זמן האיסור ואם הוא התחיל לאכול סעודה מפסקת הוא נאסר ברחיצה. וטעמו "דהנאה דסיכה ורחיצה הנאה שלאחר שעה היא".

חילוק בין אכילה לרחיצה וצריך לומר שיש חילוק בין אכילה ושתייה שאף שנהנה שהוא שבע גם לאחר שעה, אבל אינו "הנאת אכילה" אלא הנאת שובע ואין איסור להיות שבע בת"ב, אבל ברחיצה י"ל דלדעת הרמב"ן חשיב לאחר זמן שיש גם הנאה מהרחיצה עצמה ולא רק מזה שהוא נקי. וכ"ש בנעילת הסנדל שאין טעם לאסור לפני הזמן דוודאי אין הנאה לאחר זמן.

תמיהה למה רק בת"ב ולא ביו"כ ובאמת צ"ב למה דזווקא בט"ב אסר כה"ג, והרי ביו"כ שיש ט"ב איסור רחיצה, ולדעת חלק מהראשונים הוא איסור תורה, ושם לא מצאנו מי שיאסור להתרחץ לפני זמן איסור אכילה. אפילו שיש ברחיצה הנאה שלאחר זמן.

מביא דברי מנחת חינוך דייטש שיש בת"ב שני דינים והנה ידוע דיש בת"ב, שני גדרים איסור. יש איסור מטעם אבילות, ויש איסור משום עינוי. דומיא דיו"כ. וכפי שביאר המנ"ח, סימן שי"ג, דמטעם אבילות מותר לרחוץ בצונן פניו ידיו ורגליו, ורק מטעם עינוי והשושו דינו ת"ב ליו"כ ואסור ג"כ להושיט אצבעו במים. ולכן בת"ב החל בשבת אפילו שנהגים בו לאסור דברים שבצנעא מ"מ, לא מצאנו לאסור רחיצה פניו ידיו ורגליו, דכיון שהוא מותר באכילה ושתייה מותר גם בשאר העינויים והדברים שהם מטעם עינוי ולא מטעם אבילות לא נאסרו. [וצ"ב קצת למה אסור בתה"מ הרי זה מטעם עינוי ולא מטעם אבילות]

ואם כן יש לעיין, דאם האיסור זה של רחיצה בערב ת"ב הוא משום אסור עינוי, אם כן היה לאסור גם ביו"כ, ואם הוא מטעם אבילות, אם כן אין איסור לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן. אם כן קשה על מה דיבר הרמב"ן. והנה **ביסוד איסור רחיצה, אינו מדינא דמגרא אלא שהוא מנהג.**

שיטת הרמב"ם ודעת הרמב"ם פ"ה ה"ו, דאינו אלא במרחץ [היינו בחמין] אבל רחיצה בצונן אלא בכלל המנהג. וז"ל: משיכנס אב ממעטין בשמחה, ושבט שחל להיות בתוכה אסור לספר ולכבס וללבוש כלי מוהגין אפילו כלי ופשתן עד שיעבור התענית, ואפילו לכה"ז ולהניח לאחר התענית אסור, וכבר נהגו ישראל שלא לאכול בשר בשבת ז' ולא יכנסו למרחץ עד שיעבור התענית, ויש מקומות שנהגו לבטל השחיטה מראש חדש ט עד התענית.

דיוק תה"ד ודבריו בביאור המח' ודייק תה"ד מדבריו דלא אסר רק בחמין אבל לא אסר לרחוץ בצונן. ולכן כתב דגדולי אשכנז [ראבי"ה, מרדכי] שאסרו רחיצה אפילו בצונן, י"ל דכמו שחולקים על הרמב"ם בהא דאסר רק שבוע שחל בו, והם אסרו מר"ח ה"ה דחלקו על איסור דאינו רק בחמין אלא ה"ה בצונן.

והיינו דנחלקו בתרת"י, א- אם איסור הוא רק בחמין או גם בצונן, ב- אם המנהג הוא מר"ח או משבוע שחל בו.

מדינת מותר ובאמת כדבר דייקו הה"מ וכן כתב הר"ן דמדינת הכל מותר גם בערב ת"ב, אבל מצד מנהג אסור לרחוץ בחמין בשבוע שחל בו.

יישוב דבריו הרמב"ן ואם כן שמא י"ל דדעת הרמב"ם דמשום עינוי, אין איסור אלא בת"ב עצמו ולכן לגבי יו"כ, מותר כל שלא הגיע יו"כ, רק דמדינא אבילות, ישאכן איסור מחדש לאסור מדינא רחיצה, והיינו רחיצה בחמין שאם היא רחיצה בצונן הרי היא מותרת גם באבל, וכאן מדינא אבילות החלים כבר בערב ת"ב, יש לאסור מדינא, ולאורה זיל בתר טעמא דאם טעמו הוא משום הנאה לאחר זמן לכאורה זה שייך רק ברחיצה של חמין.

הערה בדבריו הרמ"א להלכה: הרמ"א כתב לפוסק שלא כדברי תה"ד, והתיר רחיצה בערב ת"ב. ויש לעיין קצת בדבריו שהרי למנהגינו שאסור לרחוץ ברח"ח, אם כן מה התיר בערב ת"ב, אם תאמר לרחוץ פניו ידיו ורגליו בצונן, הרי זה מותר לכו"ע, גם לדברי הרמב"ן, ואם להתיר בחמין הרי זה אסור מצד המנהג. וצ"ע.

ולכאורה בא לומר דמדינא מותר [היינו לא מצד המנהג] וצ"מ לגבי רחיצה של מצוה בחמין וכד' כגון חפיפה עבור מוצאי ת"ב לדברי ביה"ל דלש"ך עיקר החפיפה ערב ת"ב, אם כן תוכל לדעתו לחפוף ערב ת"ב לאחר חצות ולדעת הרמב"ן אם כבר אכל סעודה מפסקת זה אסור מדינא.

מנהג הראשונים, אל תטוש מובא במרדכי במס' תענית. [המתחיל ברמז תרל"ג] אסור ברחיצה וסיכה משמע דזווקא בט"ב ומיהו נהגו אבותינו שלא לאכול בשר ולשתות יין ולא לרחוץ מר"ח ועלינו לקיים דכתיב **ואל תטוש תורת אבך וכו'**

הערה בדבריו טענת העולם [אגב יש להעיר על מה שיש טוענים שבמדינות אשכנז נהגו כך כיון שהחוסם לא היה כה גדול ולא הייתה להם רחיצה יומיומית.... אבל לכאורה זה נסתר מדברי המרדכי עצמו שהקשה בתחילת מ"ק על מה שחז"ל תקנו שלא לכבס ולא להסתפר במועד אפילו שזה צרכי המועד כדי שלא יכנס למועד מנוול, והקשה למה לא תקנו כן לגבי רחיצה ולא אסרו להתרחץ במועד כדי שלא יכנס מנוול? ויש תירוץ שזה דבר הנוהג בכל יום....] ולא לתוח.

רחיצה לכבוד שבת. והנה לגבי ער"ש מבואר בפוסקים שערב שבת חזון לא רוחצים אלא פניו ידיו ורגליו וכן טבילה למי שנהג תמיד כך. ויש לתמוה הרי טבילה של מצוה כגון לצורך טבילת מצוה או הפס"ט מותר להתרחץ אם כן למה כאן לא התירו? ועוד הרי כאשר חל ר"ח ביום ו', [ת"ב בשבת והוא נדחה ליום ראשון] מובא בפוסקים להתיר רחיצה לכבוד שבת. [תקנ"א ס"ק פט]

אם כן למה נהגו איסור לגבי שבת חזון? והביאור בזה, לא כוון שיש גם ר"ח וגם ער"ש אלא שלא תקנו לאסור רחיצה של מצוה לכבוד שבת אלא לגבי שבת חזון. כ"כ הב"ח. [ולא כמו ר"ח אייר שחל בשבת שהתירו להסתפר בספירה]

[וביאר שערב שבת חזון פעמים הוא ערב ת"ב עצמו כגון שחל ת"ב בשבת עצמה, ולכן "אסור" להתרחץ לאחר חצות, אבל שבת הראשונה כאשר חל ר"ח ביום ו' אין טעם לאסור. והקשה הרמ"ש קל"יין שליט"א שלכאורה זה לא עולה בקנה אחד עם מה שפסקו כמו הרא"ש שלא כדברי הרמב"ן, ומותר להתרחץ בערב ת"ב לאחר חצות אם כן מה טעם אסור? ועוד דיש לעיין הרי כל דברי הרמב"ן אינם אלא כל זמן שאסור באכילה ושתייה מחמת ת"ב אסור ברחיצה אבל כאן כאשר חל ת"ב בשבת לא חל שום דינו אבילות באכילה ומעלה על שולחנו כסעודת שלמה המלך בשעתו, ולמה יחול הגבלה באיסור רחיצה?]

ואן כן קשה בתרת"י. א- לא פוסקים כדברי הרמב"ן ב- גם לרמב"ן אין האיסור אלא משעה שאוכל סעודה מפסקת. וצ"ע.

מנהג שלא ללמוד ערב ת"ב כתב הרמ"א בסימן תקנ"ג, דנהגו שלא ללמוד ערב ת"ב מחצות ואילך כי בדברים המותרים. וכבר האריך המ"ב בביה"ל על פי הפוסקים אם גם כאשר חל בשבת יש לאסור או לא עיין שם.

ולכאורה צ"ב בזה למה נהגו כן ומאיזה טעם. וכתב המ"ב, דכל זה אינו מדינא דברי ערב ת"ב מותרים בכל ה' עיניי, אבל עיקר הטעם משום דיכול ללמוד דברים המותרים.

דברי החת"ס ובהג' חת"ס על שו"ע, כתב דטעם האיסור הוא משום שלא יהרהר בליל ת"ב בעניין שלמד ביום ואם כן גם בשבת אחר חצות, [ועיין כ"ס או"ח קא'] היינו דביאר דעל ידי לימודו בערב ת"ב יבוא בת"ב עצמו לידי איסור שיהרהר בלימודו. שהרי מבואר תקנ"ג דגם בהרהור יש איסור לימוד תורה בת"ב.

נ"מ בטעמו - בשו"ת תת"ס שו"ת כתב סופר אורח חיים סימן קא ויצא לנו עפ"י דין חדש דמותר ללמוד עת"ב אחר חצות עם אחרים דברים הרעים הגם שאין צריכים לו דמבואר ביו"ד סי' ש"ד דללמוד עם אחרים אסור אפי' דברים המותרים לעצמו ועיי' מג"א סי' תקנ"ד ס"ק ב' דמשו"א אסור ללמוד עם היתונות אפי' דברים הרעים אפי' אין מביאים משום איסור מלמד, ו"ז בת"ב דאסור משום אבילות אבל בעת"ב שרי דליכא איסור רק משום שיהרהר בלילה, ובמלמד דברים הרעים לא שייך טעם זה, וכן מ"ש דה"ח דעם אדרימין אסור ללמוד אפילו דברים הרעים משום אבילות דתינוק עצמו ששמן בלמודו, בעת"ב שרי דל"ש בתינוק שיהרהר בלילה במה שלמד ביום וישמח בו כנ"ל.

ביאור הגר"א והנה הגר"א בביאור על שו"ע כתב על דברי הרמ"א שכתב שנהגו שלא ללמוד ערב ת"ב אלא בדברים המותרים, וז"ל: "ונהגו כו". משום שמחה כמ"ש בס"י תקנ"ד ס"א וחומרא יתירה היא דהא אינו נוהג שום דבר מדברים הנהגים בט"ב רחיצה כו' כנ"ל."

מבואר מדבריו הגר"א שאינו מדינא, שהרי לא נהגו שום איסור ערב ת"ב, "רחיצה וכו'", וביאור דבריו שלדין כיון שלא נוקטים כדעת הרמב"ן ומתירים מדינא רחיצה ערב ת"ב, אם כן גם לימוד תורה אין לאסור ערב ת"ב.

ומשמע מדבריו שביאר הלכה זו כדברי החת"ס, שכל עינוי של הלכה זו היא מחמת "הנאת רחיצה" של ת"ב עצמו, והיינו שמלימודו בער"ת יבוא לידי הנאה ושמחה גם בת"ב עצמו.

לא יטייל הלכה נוספת מצאנו בערב ת"ב, והוא בשו"ע תקנ"ג סוף דברי הרמ"א, "וכן לא יטייל ערב ת"ב". ולא ביאר לן טעמו.

הבהג"א וכתב בביאור הגר"א, "ע"ו תקנ"ג סכ"פ כא". ומבואר שם דבת"ב עצמו אסור לטייל. "יש מי שאומר שלא ילך ויטייל בשוק, כדי שלא יבא לידי שחוק וקלות התולו".

ובטעם הדבר כתב שם בביאור הגר"א: כמ"ש בפ"ג דמ"ק לא יניח תינוק בחיקו כו'. והיינו דיש איסור באבילות לעשות דבר שיביא אותו לידי שמחה כגון להניח תינוק בחיקו.

אם כן יש לדון בערב ת"ב למה אסור. הרי אינו דומה לת"ת או רחיצה לדעת הרמב"ם שיביא אותו לידי שמחה בת"ב עצמו. וצ"ב.

ונראה דדברי הרמ"א אינו משום שאתי' לדי שמחה בת"ב עצמו מחמת טיול של ערב ת"ב, שהרי לא מצאנו כעין זה רק ערב ת"ב לאחר חצות, וכאן כתב הרמ"א לאסור ערב ת"ב ומשמע דכל היום אסור וצ"ע. וכך דייק פמ"ג מ"ז ס"ק ב' דמשמע כל היום ונאסר בצ"ע, ושמא זה כוונתו דלא מצאנו מקור בפוסקים לדבר שהוא אסור או שנהגו בו איסור אלא ערב ת"ב לאחר חצות אבל לא כל היום.

ובברכי יוסף כתב דגם בשבת חל דין זה וצ"ל דיש כאן דין נוסף של הנהגת ערב ת"ב.

אבל אריתי בספר בקרא עלי מועד פרק ו' הערה ה, דהביא מספר מטה משה [תלמיד של מהרש"ל] שאין לילך לטייל ערב ת"ב שהרי התורה בטילה וימי יקל ראש לשמח עצמו בטוילים.

מטה משה עמוד הבעודה בין הבעורים ותשעה באב סימן תשי"ח נוהגין שלא ללמוד אחר חצות, לפי שהתורה משמחת לב [מנהגים ת"ב ד"ה בערב]. ולא ילך אדם לטייל בשוק, הרי התורה בטלה משום שכתוב בה פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהילים יט, ט), ומי יקל ראשו עוד לשמוח עצמו בטוילים, כך מצאתי כתוב בשם רש"י ז"ל (מהר"ל שם ד"ה ואמר היוולדת). וכלבו (סי' ס"ב) כתב שלא יטייל מטעם כדי שלא יבא לידי שחוק והיתול.

ומשמע מדבריו שאינו אלא לאחר חצות. וצ"ע בכל זה.

מהר"ל אמנם במהר"ל כתב דברים מעין אלו על הדין של טיול בת"ב עצמו: ספר מהר"ל (מנהגים) הלכות שבעה עשר בתמוז ותשעה באב. והנהגה: כל מקום בטל, וכל מי מלימודם בט' באב. ולא ילך אדם לטייל בשוק, הרי התורה בטלה מתוך שכתובה בה פקודי ה' ישרים משמחי לב (תהילים יט, ט), ומי יקל ראשו אז לשמוח עצמו בטוילים.